

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СЕПАРАЦІЇ

Кульчицька Анна

Волинський національний університет ім. Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

kulchucka.anna@vnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1350-6556>

Полікарчик Софія

Волинський національний університет ім. Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

sofiapolikarchyk@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1219-4864>

Мета. У статті розкрито соціально-психологічне явище сепарації, а також особливості психоемоційних станів особистості студента в умовах сепарації. Мета полягала у дослідженні особливостей психоемоційних станів особистості в умовах сепарації.

Методи. Для досягнення поставлених цілей були використані: методика дослідження психологічної сепарації від батьків в юнацькому віці Дж. Хофмана (адаптація А. Широка); методика самооцінки емоційного стану Уессмана-Рікса; опитувальник дитяче-батьківських емоційних взаємовідносин (ОДБЕВ) Є.І. Захарової; методика «Стратегії сімейного виховання» С. С. Степанова в модифікації І. І. Махоніної; кореляційний аналіз.

Результати. Дослідження психологічної незалежності показало, що переважна більшість опитаних проявили середній рівень сформованості «незалежності» у стосунках з батьками. Однак, третина респондентів - мають більшу незалежність від матері, ніж від батька. В опитаних найшвидше формуються емоційна незалежність та незалежність у ставленнях. Високий рівень загального показника емоційного стану, притаманний половині опитаних, чверть студентів мають низький рівень, решті притаманний середній рівень показника. Дослідження дитячо-батьківських емоційних взаємовідносин стверджує, що емоційні взаємовідносини між батьками і дітьми знаходяться в межах норми. В загальному показники вищі критеріальних. Однак, такі шкали як «емпатія», «надання емоційної підтримки», у більшості діагностованих мають показники нижче критеріального, що свідчить про дефіцитарність

відповідної характеристики. Результати дослідження стилю виховання в сім'ї демонструють, що переважаючим є демократичний стиль виховання, водночас, індивергентний стиль виховання проявився найменше. Кореляційний аналіз допоміг виявити прямий зв'язок між стосунками з батьками та самооцінкою емоційного стану, з емоційними взаємовідносинами дітей і батьків, а також із стратегією виховання в сім'ї. Емоційна сфера є чинником успішної чи неуспішної сепарації – чим вищий рівень енергійності в діагностованих, тим більше приємних почуттів виникає у батьків під час взаємодії і навпаки.

Висновки. Психоемоційні стани особистості мають взаємозв'язок з успішністю перебігу сепараційних процесів у юнацько-батьківських відносинах. Чинниками успішної сепарації вважаємо: особливості психологічної незалежності; емоційні стани як у батьків, так і в юнаків; дитяче-батьківські емоційні взаємовідносини; стиль виховання в сім'ї.

Ключові слова: психологічна сепарація, незалежність, корекція, регуляція, самооцінка емоційного стану, дитяче-батьківські взаємовідносини, стратегії сімейного виховання.

Anna Kulchytska, Sofia Polikarchyk. Psychological analysis of the problems of psycho-emotional states of individuals in the conditions of separation.

Purpose. The article reveals the socio-psychological phenomenon of separation, as well as the peculiarities of the psycho-emotional states of the student's personality in conditions of separation. The purpose was to investigate the characteristics of psycho-emotional states of the individual in the conditions of separation.

Methods. To achieve the set goals, the following were used: J. Hoffmann's method of psychological separation from parents in youth (adapted by A. Shirok); Wessman-Ricks method of self-assessment of emotional state; questionnaire of child-parent emotional relationships (ODBEV) E.I. Zakharova; S.S. Stepanov's "Strategy of Family Education" method in the modification of I.I. Makhonina; correlational analysis.

Results. The study of psychological independence showed that the vast majority of respondents showed an average level of "independence" in relations with parents. However, a third of the respondents – have more independence from their mother than from their father. Emotional independence and independence in attitudes are formed the fastest in the respondents. The high level of the general indicator of the emotional state, is characteristic of half of the respondents, a quarter of the students have a low level, and the rest have an average level of the indicator. Investigation of child-parent emotional relationships confirm that the emotional relationships between parents and children are within the norm. In general, indicators are higher than criteria. However, such scales as "empathy", "providing emotional support" in the majority of diagnosed patients have indicators below the criteria, which indicates the deficiency of the corresponding characteristic. The results of the study of the parenting style in the family demonstrate that the democratic parenting

style prevails, while the indifferent parenting style was the least evident. Correlation analysis helped to reveal a direct connection between the relationship with parents and the self-assessment of the emotional state, with the emotional relationships of children and parents, as well as with the parenting strategy in the family. Emotional sphere is a factor in successful or unsuccessful separation - the higher the level of energy in the diagnosed, the more pleasant feelings arise in the parents during the interaction and conversely.

Conclusions. The psycho-emotional states of the individual are interrelated with the success of the separation processes in youth-parent relations. We consider the factors of successful separation to be: features of psychological independence; emotional states of both parents and young people; child-parent emotional relationships; parenting style in the family.

Keywords: psychological separation, independence, correction, regulation, self-assessment of the emotional state, child-parent relations, family education strategies.

Вступ. Процес становлення особистості, дорослішання відділення (сепарації) від батьківської сім'ї завжди викликав інтерес в науковців та виступав предметом багатьох наукових досліджень, в основу яких лягають різні чинники сепарації, в тому числі інфантилізація (Çiçek, 2021: 83-97), соціалізація (Папуша В. В., 2020), мотивація досягнень (Бохонкова, 2011), тощо.

Вчені відзначають загальні тенденції пізнього дорослішання молоді: продовження періоду дитинства, низька мотивація досягнень, відсутність прагнення саморозвитку, небажання брати відповідальність за власне життя – всі ці питання є актуальними. (Бохонкова, 2011). Проблема психологічної сепарації сьогодні торкається багатьох сфер життя та діяльності людини (Папуша, 2020; Кав'їч, Зупан'їч 2019: 66-86.). Для її вирішення необхідні певні навички, знання з психології особистості, психології спілкування, сімейної психології.

Особливу увагу важливо звернути на дослідження сепараційних процесів у студентському віці, оскільки саме юнацтво вважається другим значущим, або завершальним, періодом психологічної сепарації, коли молода людина отримує шанс впоратися з усім внутрішнім та зовнішнім тиском, вирішити важливі завдання розвитку та поєднати досягнуті на цьому шляху результати в ясну і несуперечливу ідентичність (Kulchytska, 2014; Кульчицька, Мудрик, Федотова, 2015). На цьому етапі життєвого шляху вже досягається певна незалежність від батьків. Автономія є ключовим ланкою

загального соціально-психологічного розвитку юнака, його професійного, особистісного самовизначення (Власова, 2009; Власова, 2008; 16. Çiçek, 2021).

Коли говорять про психічні стани, то йдеться про якісну специфіку модальності переживань. Реакція людини на ту чи іншу ситуацію, уявлення про її психічний стан як переживання насамперед пов'язано з емоціями (емоційними станами). Розуміння емоційного реагування як стану має суттєве значення для дослідження. Психоемоційні стани мають свою сферу впливу на особистість в умовах сепарації (Халік, 2015; Хлопецький, Курилюк, 2019).

Мета дослідження полягає у дослідженні особливостей психоемоційних станів особистості в умовах сепарації. Виходячи з поставленої мети нами були заплановані наступні завдання: зробити теоретичний аналіз та конкретизувати поняття сепарації; обґрунтувати емпіричні методи дослідження, вибірку та організацію дослідження; провести емпіричне дослідження психоемоційних станів в умовах сепарації у студентів та їхніх батьків; здійснити кореляційний аналіз отриманих результатів дослідження, дати інтерпретацію отриманих результатів.

Методи та процедура дослідження. У дослідженні застосовувалися такі емпіричні методика: методика дослідження психологічної сепарації від батьків в юнацькому віці Дж. Хофмана (адаптація А. Широка); методика самооцінки емоційного стану Уессмана-Рікса; опитувальник дитяче-батьківських емоційних взаємовідносин (ОДБЕВ) Є.І. Захарової; методика «Стратегії сімейного виховання» С. С. Степанова в модифікації І. І. Махоніної; методи математичної статистики.

Дослідження проводилось на базі ВНУ ім. Лесі Українки на факультеті психології. Вибірку склали студенти 1 та 2 курсів, загальна чисельність склала 53 особи, а також їх батьки.

Обговорення результатів. На підставі теоретичного аналізу досліджуваної проблеми констатуємо, що у соціокультурному контексті сепарація – це накопичений досвід автономної поведінки, незалежних від інших дій, вчинків, самостійного вибору в умовах впливу іншого, інших, будь-яких зовнішніх факторів (подій, ситуацій, людей). А. О. Широка визначає сепарацію як взаємопов'язаний інтер- та інтрапсихічний процес набуття автономії від об'єкта цілісності, що проходить як у внутрішньому психічному плані, так і на рівні

міжособистісних відносин (Широка, 2010).

Сімейна сепарація – багатогранний процес, який характеризується перебудовою міжособистісних відносин між членами сім'ї у зв'язку з дорослішанням дітей. Цей процес передбачає послідовне усвідомлення дорослою людиною та її батьками «відділення» один від одного, емоційне переживання та прийняття цього факту, формування почуття незалежності, часткову, або повну зміну поведінки з урахуванням соціально-психологічних особливостей кожного із членів сім'ї. Тобто, сепарація – це здатність особистості відокремлювати себе, свої почуття, думки, емоції від значимої близької людини (наприклад батьків), а згодом від будь-якої іншої людини.

На першому етапі емпіричного дослідження було встановлено загальну картину особливостей психологічної сепарації від батьків в юнацькому віці. З цією метою використовувалася методика Дж. Хофмана (адаптація А. Широка) (Hoffman, 1984; Широка, 2008; Широка, 2010). Дана методика дозволила проаналізувати особливості психологічної сепарації від батьків за таким шкалами як: «функціональна незалежність», «конфліктна незалежність», «емоційна незалежність» та «незалежність у ставленнях».

Результати дослідження засвідчили, що переважна більшість опитаних проявили середній рівень сформованості «незалежності» за усіма шкалами як у стосунках з матір'ю, так і в стосунках з батьком.

Однак, варто відзначити й те, що третина опитаних виявили високий рівень за шкалами «емоційна залежність» - 34% та «незалежність у ставленнях» - 31% у стосунках з матір'ю. У стосунках з батьком показники високого рівня сформованості «незалежності» за цими шкалами значно нижчі та становлять 15% і 21% відповідно. Це засвідчує те, що у своїх планах, емоціях, думках, поведінці досліджувані мають більшу незалежність від матері, ніж від батька.

Щодо низького рівня сформованості «незалежності», то зауважимо, що за шкалою «функціональна незалежність» від батька, він був діагностований у 31% опитаних. Водночас, низький рівень сформованості за шкалою «функціональна незалежність» від матері становить 15%. Нагадаємо, що «функціональна незалежність» передбачає планування та реалізацію власних справ без материнської або батьківської допомоги. Таким чином констатуємо, що за

результатами даного дослідження процес сепарації юнаків від матері проходить дещо швидше, ніж від батька.

Методика самооцінки емоційного стану Уессмана-Рікса дозволила оцінити емоційний стан кожного досліджуваного за 4 шкалами, а також і загальний показник емоційного стану опитаних. Судячи з відсоткового співвідношення маємо наступне: респондентів з низькими показниками загального емоційного стану найменше – 22%. Показники шкал «Спокій – тривожність» та «Впевненість в собі – почуття безпорадності» мають найбільший відсоток високого рівня вираження: 41% та 61% відповідно. Важливим вважаємо й те, що високий рівень загального показника емоційного стану притаманний майже половині опитаних та становить 47%.

Опитувальник дитяче-батьківських емоційних взаємовідносин (ОДБЕВ) Є.І. Захарової спрямований на дослідження особливостей стосунків між батьками та дітьми (Beyers, 2003; Charles, Frank, Jacobson, Grossman, 2001). Виходячи з отриманих результатів констатуємо, що емоційні взаємовідносини між батьками і дітьми знаходяться в межах норми. В загальному показники вищі критеріальних. Однак, важливо відзначити, що такі шкали як «Емпатія», «Надання емоційної підтримки», «Вміння впливати на емоційні стани дитини» у більшості діагностованих батьків мають показники нижче критеріального і становлять 56%, 42%, 46% від загальної кількості респондентів відповідно. Згідно рекомендацій щодо інтерпретації даних даної методики, якщо в конкретній діаді показник набуває значення нижче критеріального, ми можемо зробити висновок про дефіцитарність відповідної характеристики емоційної сторони взаємодії.

У такому випадку батькам потрібно працювати над розвитком емпатії, навчитися співпереживати своїм дітям, розуміти ситуації в які потрапляють їхні діти та які емоції вони при цьому переживають. Саме емоційна підтримка в таких випадках важлива складова здорових взаємовідносин між батьками і дітьми.

Методика «Стратегії сімейного виховання» С. С. Степанова в модифікації І. І. Махоніної також призначена для батьків (Степанова, Електронний ресурс). Результати дослідження свідчать про те, що у сім'ях досліджуваних переважаючим є авторитетний, тобто демократичний стиль виховання. 48% сімей продемонстрували високий рівень і 33% середній рівень прояву авторитетного стилю

виховання. Водночас Індеферентний стиль виховання притаманний найменшій кількості сімей, тобто у 42% опитаних цей стиль виховання проявився на низькому рівні, а в 58% взагалі не був зазначений як стиль виховання. Ці та інші чинники свідчать про те, що батьки в переважній більшості проявляють небайдужість до проблем дітей. Тобто, їм важливий стан їхньої дитини, а також вони довіряють своїм дітям і дають їм можливість самостійного вибору та прийняття рішень, що слугує повноцінному становленню особистості.

Для перевірки взаємозв'язку між досліджуваними явищами було здійснено кореляційний аналіз (Психологічний аналіз, 2022). Нижче коротко описані найважливіші та найістотніші взаємозв'язки між досліджуваними явищами.

Стосунки респондентів з мамою статистично значимо корелюють з самооцінкою емоційного стану вибірки (табл. 1). Виявлено статистично значимий кореляційний зв'язок між показником «конфліктна незалежність» в стосунках з мамою і показником «піднесення-пригнічення» як складовою емоційного стану особистості ($r= 0,387$, $p<0,01$).

Таблиця 1

Статистично значущі коефіцієнти кореляції стосунків з мамою та самооцінки емоційного стану вибірки

	Стосунки з мамою			
	Функціональна незалежність	Емоційна незалежність	Конфліктна незалежність	Незалежність у ставленнях
«Спокійність – тривожність»	-0,1	-0,133	-0,144	-0,002
«Енергійність – втомленість»	-0,045	-0,118	-0,063	0,19
«Піднесення – пригніченість»	0,071	0,016	-0,387**	0,118
«Впевненість у собі – безпорадність»	-0,214	-0,075	-0,139	-0,146
Загальний показник емоційного стану	-0,077	-0,099	-0,206	0,053

Примітка: * – статистично значущий зв'язок на рівні 0,05; ** – статистично значущий зв'язок на рівні 0,01; *** – статистично значущий зв'язок на рівні 0,001.

Це вказує на те, що чим більш вираженою у досліджуваних є «конфліктна незалежність» в стосунках з мамою, тим вищий рівень «піднесення» емоційного стану вони мають. І навпаки, респонденти з низьким рівнем «піднесення» частіше за все мають низький рівень

«конфліктної незалежності» в стосунках з мамою. Тобто, діагностовані з відносною свободою від надто інтенсивних переживань провини, тривоги, недовіри, сорому, відповідальності, сильної образи, злості стосовно матері характеризуються високим рівнем піднесення емоційного стану.

Стратегії сімейного виховання досліджуваних статистично значимо корелюють із самооцінкою емоційного стану вибірки (табл. 2). Статистично важливий кореляційний зв'язок з'ясовано між поєпзником «енергійність-втомленість» і почуттями, що виникають у батьків у взаємодії з дитиною ($r= 0,408, p<0,01$). Це підтверджує те, що чим вищий рівень «енергійності» в діагностованих, тим більше приємних почуттів виникає у батьків під час їх взаємодії з дитиною. І навпаки, чим вищий рівень втоми у респондентів, тим менше приємних почуттів у батьків виникає під час взаємодії з дитиною. Вважаємо це важливим показником успішного, чи неуспішного процесу сепарації.

Таблиця 2

Статистично значущі коефіцієнти кореляції самооцінки емоційного стану та дитяче-батьківських емоційних взаємовідносин вибірки

	«Спокій- ність – тривож- ність»	«Енергій- ність – втомле- ність»	«Підне- сення – пригніче- ність»	«Впевне- ність в собі – безпорад- ність»	Загальний показник емоційного стану
Здатність сприймати стан дитини	0,161	0,278*	0,138	0,219	0,229
Розуміння причин стану	0,199	0,184	0,132	0,103	0,162
Емпатія	-0,032	0,214	0,078	0,13	0,102
Почуття, що виникають у батьків у взаємодії з дитиною	0,226	0,408**	0,366**	0,258	0,407**
Безумовне прийняття	0,099	0,058	0,203	0,063	0,119
Ставлення до себе як до батька чи матері	0,135	0,062	0,039	0,155	0,133
Емоційний фон взаємодії	0,101	0,323*	0,183	0,223	0,246
Прагнення до тілесного контакту	0,119	0,168	0,278*	0,058	0,199
Надання емоційної підтримки	0,245	0,101	0,167	0,272*	0,26
Орієнтація на стан дитини при побудові взаємодії	0,026	-0,009	-0,117	0,121	-0,001
Вміння впливати на стан дитини	0,096	-0,097	-0,094	0,194	0,042

Примітка: * – статистично значущий зв'язок на рівні 0,05; ** – статистично значущий зв'язок на рівні 0,01; *** – статистично значущий зв'язок на рівні 0,001.

Встановлено статистично важливий кореляційний зв'язок між показником «піднесення-пригніченість» і почуттями, що виникають у батьків у взаємодії з дитиною ($r= 0,366, p<0,01$). Це свідчить про те, що чим вищий рівень піднесення, тим більше почуттів виникає у батьків під час взаємодії з дитиною.

Статистично важливий кореляційний зв'язок виявлено між загальним показником емоційного стану і почуттями, що виникають у батьків у взаємодії з дитиною ($r= 0,407, p<0,01$). Тобто, чим вищий показник загального емоційного стану респондентів, тим більше приємних почуттів відчують батьки.

Самооцінка емоційного стану респондентів статистично значимо корелюють із дитяче-батьківськими взаємовідносинами вибірки (табл. 3). Підтверджено негативний статистично значимий кореляційний зв'язок між індиферентним стилем виховання та емоційним фоном взаємодії в родині опитаних ($r= -0,366, p<0,01$). Це встановлює той факт, що чим більша ймовірність використання в родині індиферентної стратегії виховання, тим негативніший емоційний фон взаємодії між членами сім'ї. І навпаки, чим більш позитивний емоційний фон взаємодії, тим менше використання батьками індиферентного стилю виховання.

Знайдено негативний статистично значимий кореляційний зв'язок між індиферентним стилем виховання та наданням емоційної підтримки дитині від батьків ($r= -0,417, p<0,01$). Це означає, що чим більше використання індиферентного стилю виховання в сім'ї, тим менше емоційної підтримки отримує дитина від батьків. І навпаки, чим вища емоційна підтримка з боку батьків, тим менша вірогідність того, що батьки використовують індиферентну стратегію виховання. Тобто, батьки, які надають перевагу вирішенню власних проблемна протиположності потребам дитини, характеризуються низьким рівнем емоційної підтримки стосовно власної дитини.

Негативний статистично значимий кореляційний зв'язок з'ясовано між індиферентним стилем виховання та вмінням батьків впливати на стан власної дитини ($r= -0,496, p<0,001$). Це нам вказує на те, що чим частіше досліджувані батьки використовують індиферентний стиль виховання, тим менше вони можуть впливати на стан власної дитини. І навпаки, чим більше вміння у батьків впливати на стан своєї дитини, тим менша вірогідність, що вони використовують індиферентну стратегію виховання. Тобто, батьки,

які мають вплив на стан та самопочуття своєї дитини, характеризуються тим, що вони більше думають про свою дитину і про її проблеми, аніж зосереджені на своїх власних проблемах. Таким чином, вищеписані соціально-психологічні особливості у стосунках між батьками і дітьми є вагомими чинниками процесу успішної/неуспішної сепарації особистості від батьківської сім'ї.

Таблиця 3

Статистично значущі коефіцієнти кореляції самооцінки емоційного стану та дитяче-батьківських емоційних взаємовідносин вибірки

	Авторитетний	Авторитарний	Ліберальний	Індиферентний
Здатність сприймати стан дитини	0,171	-0,145	0,026	-0,241
Розуміння причин стану	0,198	-0,119	-0,11	-0,13
Емпатія	0,244	-0,347*	-0,099	-0,006
Почуття, що виникають у батьків у взаємодії з дитиною	0,244	-0,201	0,003	-0,301*
Безумовне прийняття	-0,105	-0,12	0,188	0,079
Ставлення до себе як до батька чи матері	0,259	-0,025	-0,117	-0,344*
Емоційний фон взаємодії	0,297*	-0,264	0,018	-0,366**
Прагнення до тілесного контакту	-0,046	0,13	0,128	-0,217
Надання емоційної підтримки	0,26	-0,065	-0,037	-0,417**
Орієнтація на стан дитини при побудові взаємодії	-0,035	-0,069	0,13	-0,036
Вміння впливати на стан дитини	0,29*	0,094	-0,142	-0,496***

Примітка: * – статистично значущий зв'язок на рівні 0,05; ** – статистично значущий зв'язок на рівні 0,01; *** – статистично значущий зв'язок на рівні 0,001.

Висновки. Результати дослідження дозволять стверджувати, наступне. Сепарація – це здатність особистості відокремлювати себе, свої почуття, думки, емоції від значимої близької людини (наприклад батьків), а згодом від будь-якої іншої людини. Психоемоційні стани особистості мають взаємозв'язок з успішністю перебігу сепараційних процесів у юнацько-батьківських відносинах.

Чинниками успішної сепарації вважаємо: особливості психологічної незалежності, тому числі «функціональної незалежності», «конфліктної незалежності», «емоційної незалежності» та «незалежності у ставленнях»; емоційні стани як у батьків, так і в юнаків; дитяче-батьківські емоційні взаємовідносини; стиль виховання в сім'ї.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі гендерних особливостей сепараційних процесів та впровадженні корекційної програми для побудови оптимальних емоційних взаємостосунків між батьками та юнаками в умовах сепарації.

Література

1. Бохонкова, Ю. О. (2011). *Соціально-психологічна адаптація першокурсників до умов вищих навчальних закладів*: монографія. Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля. Луганськ.
2. Власова, Н. В. (2009). Аналіз соціально-психологічних особливостей взаємин батьків і дітей юнацького віку. *Проблеми загальної та педагогічної психології*, Т. XI. Ч. 3, 78-89.
3. Власова, Н. В. (2008). Особливості батьківсько-юнацьких взаємин у сім'ї та їх вплив на формування уявлень про себе у юнаків та дівчат. *Проблеми загальної та педагогічної психології*, Т. X. Ч. 2, 76-82.
4. Кульчицька, А. В., Мудрик, А. Б., Федотова, Т. В. (2015). Становлення комунікативної компетентності в студентів-психологів. *East European Journal of Psycholinguistics*, 2(2), 100-109.
5. Папуша, В. В. (2020). Суб'єктність як фактор психологічної сепарації особистості. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки»*, 12 (41), 81-97. [https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-12\(41\)-81-97](https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-12(41)-81-97)
6. Полікарчик С., Кульчицька, А. (2022). *Психологічний аналіз проблеми психоемоційних станів особистості в умовах сепарації*. Особистість і суспільство: методологія та практика сучасної психології : матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (15 трав. 2022 р.). (с. 49-52). Луцьк : ПП Іванюк В. П. <https://www.inforum.in.ua/conferences/28/95/756>
7. Степанова, С. С. (п.п). *Методика «Стратегії сімейного виховання» в модифікації І. І. Махоніної*. URL: <https://vseosvita.ua/library/dodatok-do-stattiditaco-batkivskividnosini-v-rodini-metodika-strategii-simejnogo-vihovanna-ssstepanova-v-modifikacii-iimahoninoi-139415.html>
8. Халік, О. О. (2015). Психологічна сепарація дівчат студентського віку від батьків та її залежність від функціонування сім'ї. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки*, 2(15), 155-161.
9. Хлопецький, В., Курилюк, С. (2019). Сучасні уявлення про негативні психічні стани та передумови їх виникнення в навчальній діяльності студентів. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*, 26-33.
10. Широка, А. О. (2008). Адаптація методики психологічної сепарації від батьків в юнацькому віці. *Практична психологія та соціальна робота*, 10, 45–53.
11. Широка, А. О. (2010). Емпіричне дослідження динаміки сепарації в різних типах дочірньо-материнських стосунків дівчат юнацького віку. *Проблеми загальної та педагогічної психології*, Т. XII. Ч. 6, 449–460.
12. Широка, А. О. (2010). Емпіричне дослідження процесу сепарації в дочірньо-материнських стосунках дівчат юнацького віку. *Проблеми сучасної психології*, 10, 861–874.
13. Beyers, W. (2003). Psychological Separation and Adjustment to University: Moderating Effects of Gender, Age, and Perceived Parenting Style. *Journal of Adolescent Research*, 18(4), 363–382.
14. Charles, M., Frank, S., Jacobson, S., Grossman, G. (2001). Repetition of the remembered past: patterns of separation – individuation in two generations of mothers and daughters. *Psychoanalytic Psychology*, 18 (4), 705-728.
15. Çiçek, İ. (2021). Mediating role of self-esteem in the association between loneliness and

psychological and subjective well-being in university students. *International Journal of Contemporary Educational Research*, 8(2), 83-97. <https://doi.org/10.33200/ijcer.817660>

16. Çiçek, İ. (2021). Psychological well-being and separation-individuation in university students. *Kastamonu Education Journal*, 29(4), 124-133 <https://doi.org/10.24106/kefdergi.780535>

17. Hoffman, J.A. (1984). Psychological separation of late adolescents from the parents. *Journal of Counseling Psychology*, 31, 170-178.

18. Kavčič, T., & Zupančič, M. (2019). Types of separation-individuation in relation to mothers and fathers among young people entering adulthood. *Journal of Youth Studies*, 22(1), 66-86. <https://doi.org/10.1080/13676261.2018.1478070>

19. Kulchytska, A.V. (2014). Cognitive Interest in the Context of Information Theory of Emotions. *East European Journal of Psycholinguistics*, 1, 121-129.

Referenses

1. Bokhonkova, Yu. O. (2011). *Sotsialno-psykholohichna adaptatsiia pershokursnykiv do umov vyshchych navchalnykh zakladiv: monohrafiia. [Socio-psychological adaptation of first-year students to the conditions of higher educational institutions: monograph]*. Skhidnoukrainskyi natsionalnyi universytet im. V. Dalia. Luhansk. [in Ukrainian].

2. Vlasova, N. V. (2009). Analiz sotsialno-psykholohichnykh osoblyvostei vzaiemyn batkiv i ditei yunatskoho viku. [Analysis of the socio-psychological features of the relationship between parents and children of adolescent age]. *Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii - Problems of general and pedagogical psychology: zb. nauk. prats Instytutu psykholohii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy*, 9(3), 78-89. [in Ukrainian].

3. Vlasova, N. V. (2008). Osoblyvosti batkivsko-yunatskykh vzaiemyn u simi ta yikh vplyv na formuvannia uiavlennia pro sebe u yunakiv ta divchat. [Peculiarities of parent-adolescent relationships in the family and their influence on the formation of self-images of young men and women]. *Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii - Problems of general and pedagogical psychology: zb. nauk. prats Instytutu psykholohii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy*, 10 (2), 76-82. [in Ukrainian].

4. Kulchytska, A. V, Mudryk, A. B, Fedotova, T. V. (2015). Stanovlennia komunikatyvnoi kompetentnosti v studentiv-psykholohiv. [Development of communicative competence in psychology students]. *East European Journal of Psycholinguistics*, 2(2), 100-109. [in Ukrainian].

5. Papusha, V. V. (2020). Subiektivist yak faktor psykholohichnoi separatsii osobystosti. [Subjectivity as a factor of psychological separation of the individual]. *Visnyk pisliadyplomnoi osvity - Bulletin of postgraduate education. Seriiia «Sotsialni ta povedinkovi nauky»*, 12 (41), 81-97. [in Ukrainian].

6. Polikarchyk, S., Kulchytska, A. (2022). Psykholohichni analiz problemy psykhoemotsiinykh staniv osobystosti v umovakh separatsii [Psychological analysis of the problem of psycho-emotional states of the individual in conditions of separation]. *Osobystist i suspilstvo: metodolohiia ta praktyka suchasnoi psykholohii : materialy IKh Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf. – Personality and society: methodology and practice of modern psychology: materials of the IX International. science and practice Internet Conf.* (15 trav. 2022 r.). (p. 49-52). Lutsk : PP Ivaniuk V. P. <https://www.inforum.in.ua/conferences/28/95/756>.

7. Stepanova, S. S. (n.d.). *Metodyka «Stratehii simeinoho vykhovannia» v modyfikatsii I. I. Makhoninoi. [Methodology "Strategies of family education" in the modification of I. I. Makhonina]*. vseosvita.ua. <https://vseosvita.ua/library/dodatok-do-stattiditaco-batkivskividnosini-v-rodini-metodika-strategii-simejnogo-vihovanna-ssstepanova-v-modifikacii-iimahoninoi-139415.html>

8. Khalik, O. O. (2015). Psykholohichna separatsiia divchat studentskoho viku vid batkiv ta yii zalezhnist vid funktsionuvannia simi. [Psychological separation of student-aged girls from their parents and its dependence on family functioning]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho - Scientific Bulletin of Mykolaiv National University named after V. O. Sukhomlynskyi. Psykholohichni nauky*, 2, 155-161. [in Ukrainian].

9. Khlopetskyi, V, Kuryliuk, S. (2019). Suchasni uivlennia pro nehatyvni psykhični stany ta peredumovy yikh vynyknennia v navchalnii diialnosti studentiv. [Modern ideas about negative mental states and the prerequisites for their occurrence in the educational activities of students]. *Molodizhnyi naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky - Youth scientific bulletin of Lesya Ukrainka East European National University*, 26-33. [in Ukrainian].
10. Shyroka, A. O. (2008). Adaptatsiia metodyky psykholohichnoi separatsii vid batkiv v yunatskomu vitsi. [Adaptation of the method of psychological separation from parents in youth]. *Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota - Practical Psychology and Social Work*, 10, 45–53. [in Ukrainian].
11. Shyroka, A. O. (2010). Empirychnе doslidzhennia dynamiky separatsii v riznykh typakh dochirno-materynskykh stosunkiv divchat yunatskoho viku. [An empirical study of the dynamics of separation in various types of daughter-mother relationships of adolescent girls]. *Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii - Problems of general and pedagogical psychology*, 12 (6), 449–460. [in Ukrainian].
12. Shyroka, A. O. (2010). Empirychnе doslidzhennia protsesu separatsii v dochirno-materynskykh stosunkakh divchat yunatskoho viku. [Empirical study of the process of separation in daughter-mother relationships of adolescent girls]. *Problemy suchasnoi psykholohii - Problems of modern psychology*, 10, 861–874. [in Ukrainian].
13. Beyers, W. (2003). Psychological Separation and Adjustment to University: Moderating Effects of Gender, Age, and Perceived Parenting Style. *Journal of Adolescent Research*, 18(4), 363–382.
14. Charles, M., Frank, S., Jacobson, S., Grossman, G. (2001). Repetition of the remembered past: patterns of separation – individuation in two generations of mothers and daughters. *Psychoanalytic Psychology*, 18 (4), 705-728.
15. Çiçek, İ. (2021). Mediating role of self-esteem in the association between loneliness and psychological and subjective well-being in university students. *International Journal of Contemporary Educational Research*, 8(2), 83-97. <https://doi.org/10.33200/ijcer.817660>
16. Çiçek, İ. (2021). Psychological well-being and separation-individuation in university students. *Kastamonu Education Journal*, 29(4), 124-133 <https://doi.org/10.24106/kefdergi.780535>
17. Hoffman, J.A. (1984). Psychological separation of late adolescents from the parents. *Journal of Counseling Psychology*, 31, 170-178.
18. Kavčič, T., & Zupančič, M. (2019). Types of separation-individuation in relation to mothers and fathers among young people entering adulthood. *Journal of Youth Studies*, 22(1), 66-86. <https://doi.org/10.1080/13676261.2018.1478070>
19. Kulchytska, A.V. (2014). Cognitive Interest in the Context of Information Theory of Emotions. *East European Journal of Psycholinguistics*, 1, 121-129.

Received: 20.03.2023

Accepted: 04.04.2023